

Indledningen er redigeret af Jens Lei Wendel-Hansen og Krista Stinne Greve Rasmussen

Tilsyn ved prof. dr.theol. h.c. Niels Jørgen Cappelørn

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

Seiers-Torsdagen i Juli 1850, Holger-Danske-Slaget den 25. Juli 1850, “Vilhelm Blom. (Falden blandt de Forreste i Morgenstunden paa Seiersdagen)” og “Nydansk Folke-Sang”

ved Steen Tullberg

Indhold

- 1 Baggrund
- 2 Seiers-Torsdagen i Juli 1850
- 3 Holger-Danske-Slaget den 25. Juli 1850
- 4 “Vilhelm Blom. (Falden blandt de Forreste i Morgenstunden paa Seiersdagen)”
- 5 “Nydansk Folke-Sang”
- 6 Efterspil
- 7 Anvendt litteratur

1 Baggrund

Seiers-Torsdagen i Juli 1850 og *Holger-Danske-Slaget den 25. Juli 1850* udkom begge som selvstændige tryk den 3. august 1850, mens “Vilhelm Blom. (Falden blandt de Forreste i Morgenstunden paa Seiersdagen)” og “Nydansk Folke-Sang” blev trykt i hhv. *Berlingske Tidende*, den 27. august 1850, og i *Fædrelandet*, den 11. september 1850. De fire digte blev alle kort efter deres publikation genoptrykt i tredje årgang af Grundtvigs tidsskrift *Danskeren*. Her blev de to første placeret sammen i en gruppe af “Danske Juli-Sange”, som er sejrssange, mens digtet om Vilhelm Blom er et sørgedigt, og *Nydansk Folke-Sang* er en glædessang, der varsler en ny gylden fremtid for

Danmark.

De fire digte er desuden alle reaktioner på slaget ved Isted. Slaget er danmarkshistoriens største og fandt sted på Isted Hede nord for Slesvig by den 25. juli 1850. Her var den danske hær med sine ca. 37.000 mand talmæssigt overlegen, mens den slesvig-holstenske hær ca. 27.000 mand havde fordel af en stærk defensiv stilling. Den danske hær blev ledet af general Christoph von Krogh og den slesvig-holstenske af general Wilhelm von Willisen (jf. Frantzen 2010, s. 513-520), og slaget endte med en smal dansk sejr. Til gengæld havde danskerne også de største tab: 845 faldne og yderligere 2.773 sårede eller tilfangetagne, mens slesvig-holstenernes tab omfattede 534 faldne og 2.274 sårede eller tilfangetagne (Vesterdal 1978, s. 47 f.).

Begge Grundtvigs sønner, Johan og Svend, deltog i slaget ved Isted. I et brev (formentlig fra den 29. juli) til Svend skrevet som umiddelbar reaktion på den glædelige nyhed om, at begge sønner var kommet helskindet gennem slaget, skriver Grundtvig bl.a.: “Det er i dyre Domme Sønder-Jylland maa gienløses, men i mine Øine dog ei for dyrt, naar det virkelig vindes tilbage for Danmark” (*Breve 2*, s. 500).

2 Seiers-Torsdagen i Juli 1850

Seiers-Torsdagen i Juli 1850 har sit forlæg i nogle digte, der alle har førstelinjen “Jeg gik mig ud en Sommerdag”. Det første af disse optræder i *Phenix-Fuglen. Et Angelsachsisk Kvad* fra 1840 (se teksten til denne [her](#)), og det i tid nærmeste forlæg for *Seiers-Torsdagen i Juli 1850* er visen “Den Danske Ungdom” fra *Danske Kæmpeviser* (1847) (se teksten til denne [her](#)). Hele første strofe af dette forlæg gentages i den nye vise, og i strofe 1, 5, 6 og 9 gentages også omkvædet fra “Den Danske Ungdom”. Men visens samlede længde er beskåret fra 21 til 9 strofer, og tonen skifter hurtigt væk fra forlæggets glade besyngelse af naturen, folket og modersmålet.

I *Seiers-Torsdagen i Juli 1850* er fuglesangen nemlig forstummet allerede i anden strofe og afløst af tordenskrald (dvs. krigslarm), “som en Dommedag i Norden” (strofe 2). Alt er en ynke at se på (strofe 3), men da digtets jeg går ind i sit kammer for at sørge (strofe 4), hører han stemmen af en engel, der opfordrer ham til igen at gå ud og se sig omkring (strofe 5). Det er da blevet aften, og en lille fugl fortæller om godt nyt for de danske (strofe 6-7). Nyheden er, at slaget er forbi, Sønderjylland er vundet tilbage, og Danmark har fået sin gamle grænse igen (strofe 8). Derfor kan “Det Danske Folk til Eideren” atter hører fuglesang, som rører hjertet (strofe 9).

Læs mere

Helge Toldberg knytter gruppen af (trykte og utrykte) “Jeg gik mig ud en Sommerdag”-digte til det gamle opstandelsessymbol fugl Fønix og især til natursymbolikken (fuglesymbolikken) i disse digte. Om *Seiers-Torsdagen i Juli 1850* skriver han, at sangen “knytter indirekte til Fønix, idet nøden er overvundet og livet sket fyldest” (Toldberg 1950, s. 205-207). Se også indledningen til *Phenix-Fuglen. Et Angelsachsisk Kvad*, [afsnit 4.6.1](#).

3 Holger-Danske-Slaget den 25. Juli 1850

I *Holger-Danske-Slaget den 25. Juli 1850* tolker Grundtvig slaget ved Isted ved hjælp af folkevisen om Holger Danske og Burmand (DgF 30). I forlægget besejrer Holger Danske den onde Burmand, efter at denne har forlangt at blive formælet med kongedatteren Gloriant, der imidlertid er blevet lovet væk til kong Karvel. Hun opsøger derfor Holger, der har siddet som fange i kongeborgens tårn i 18 år, og får ham til at kæmpe mod og overvinde Burmand.

Holger-Danske-Slaget den 25. Juli 1850 begynder dér, hvor folkevisen ender. Holger Danske har besejret Burmand, og da Jomfru Gloriant identificeres med Sønderjyllands dronning Hede er den geografiske kobling til Istedslaget etableret. Hede kaldes "Datteren af Dronning *Thyre*" (strofe 2), hvilket symbolsk understreger hendes tilknytning til Danmark og landets forsvar. I strofe 3-5 genfortælles folkeviseforlægget: jomfruen opsøger den fangne Holger, som derpå kæmper med Burmand og slår ham ihjel, men også selv bliver hårdt såret. I strofe 6 identificeres Burmand som tysk (jf. også strofe 2, hvor han er fra Bloksbjerg), og i den afsluttende strofe opfordres Hede til at pleje den sårede Holger, så de kan "vies sammen / Net med Fryd og Gammen!" (strofe 7).

Grundtvig gør flittigt brug af Holger Danske-sagnet i sit forfatterskab, og navnlig i krigsårene har han hyppigt bearbejdet sagnet om helten, der kommer de(n) nødstedte til undsætning i sidste øjeblik. I første årgang af *Danskeren* optræder således en "Holger Danskes ny Vise" (Grundtvig 1848, s. 97-99), og folkevisen om Holger Danske og Burmand er nævnt i artiklen "Nordens Aand og Danmarks Lykke". Her skriver Grundtvig, at man ikke kan høre folkevisen "uden at tænke paa det *Danske Slesvig*" (Grundtvig 1848, s. 535).

I anden årgang af *Danskeren* vier Grundtvig et helt nummer (fra den 7. juli 1849, dvs. dagen efter slaget ved Fredericia) til Holger Danske. Her gendigter han først folkevisen om Holger Danske og Burmand (Grundtvig 1849, s. 401-407), og i en efterfølgende artikel, "Holger Danske og de Lærde", går Grundtvig i krig mod den sorte skole og den boglige lærdom. Han anholder de lærdes afvisning af, at Holger skulle være dansk, og videregiver et udsagn om, at Christiern Pedersen, der i 1500-tallet udgav sagnheltens krønike for et dansk publikum med et fransk forlæg, selv har set beviser for, at Holger var af dansk afstamning. Og selv om dette skulle være en skrøne, vidner folkeviser, bl.a. den om Holger og Burmand, ifølge Grundtvig om, at Holger i folkets erindring var dansk og havde forsvaret Danmark mod dem, der ville tage Sønderjylland fra danskerne (Grundtvig 1849, s. 413-416).

4 "Vilhelm Blom. (Falden blandt de Forreste i Morgenstunden paa Seiersdagen)"

Sørgedigtet over Vilhelm Blom rummer et personligt motiv, som slås an allerede i digtets indledende linjer: "Søn af Vennen fra de unge Dage! / Mine Sønners fuldtro Ungdoms-Ven!" (strofe 1). Vilhelm Blom var nemlig barndoms- og ungdomsven med

Grundtvigs sønner Johan og Svend, og Bloms far, H.J. Blom, var en ungdomsven af Grundtvig (jf. *Bibliografien*, bind 3, s. 42). Grundtvig havde også korresponderet om krigen med den sårede H.J. Blom i juli 1848, og det fremgår, at de var uenige om de militære operationer, men enige om at afvise den våbenstilstand, som var nært forestående og blev en realitet den 26. august samme år (*Breve 2*, s. 462-464).

Vilhelm Blom var blevet premierløjtnant i april 1848 og havde fået rang af kaptajn i marts 1850, før han faldt for en fjendtlig riffelkugle et sted mellem Isted sø og Langsøen den 25. juli (Erslew 1858, bind 1, s. 172 f.). Det er denne dato, Grundtvig i sit digts titel kalder "Seiersdagen". I digtet spiller Grundtvig formentlig på den faldnes efternavn, når han sammenligner Bloms svage tro på lykken med en blomst i fjerne lande, som han i kraft af sejren tidligt har fundet (strofe 2). I strofe 3 og 6 optræder en fugl, der hhv. lokker den unge døde til moderhertet og i sejrstoner priser dem, der faldt i morgenstunden. Moderen er også en genkommende figur, først i mere konkret forstand, dernæst som et billede på (havet omkring) Danmark, der tager alle danske helte i sin favn (strofe 4). I digtet optræder også Thyra Danebod, der hen over århundrederne nu kan se den belejrede danskhed blive ført til sejr af sine heltmodige sønner (strofe 5). De har således svunget sig op til at følge i sporet af Uffe hin Spage (strofe 6), som trods sin spagfærdighed (deraf navnet) ifølge sagnet besejrede to saksere ved Ejderen. Digtet toner ud i trøst trods det dyrebare tab af liv (strofe 7).

Læs mere

Et mindedig over Vilhelm Blom blev også skrevet af K. Karstensen (*Fædrelandet* 1850, s. 1063). Digtet fokuserer på selve kampsituationen, der førte til Bloms fald. Karstensen udsendte desuden to måneder efter Istedslaget sangen "Længe nok har jeg Bondepige været" (*Berlingske Tidende* 1850, sp. [11]), der blev en af de mest sungne sønderjyske sange om det danske modersmål.

5 "Nydansk Folke-Sang"

Slaget ved Isted er ikke direkte nævnt i "Nydansk Folke-Sang", men det fremgår indirekte, at sangen, som udkom den 11. september 1850, må have Istedslaget som forudsætning. Der tales nemlig om Danmarks drenge, som med våbenmagt lig Holger Danske har repareret leddet, der var gået i stykker (strofe 3), og derpå har hængt en hængelås for Dannevirke (strofe 4). Grundtvig bruger også billedet af Holger Danske, der knuser Langbeen Rise, hvilket trækker på sagnkredsen om Holger Danske og Didrik fra Bern, hvor det dog strengt taget er Vidrik Verlandssøn, der slår Langbeen Rise ihjel (jf. folkevisen "Kong Diderik og hans Kæmper" (DgF 7)).

"Nydansk Folke-Sang" indleder med at tage klokker, skjalde, fugle og kvinder i ed for at besynges, at det ringe er blevet kostbart, og at de jævne drenge er blevet helte (strofe 1-2), og den munder ud i en vision om en ny god og fredelig tid ligesom under Frode Fredegods styre (strofe 5-7). Visionen beskrives i billeder af overflod og frugtbarhed og alluderer til slut til den kværn (Grotte), som jættekvinderne Fenja og Menja

malede guld på for Frode Fredegod. Dog er jættekvinderne her byttet ud med “*Fredegods Veninder / Med guldrøde Kinder*”, formentlig for at tage brodden af mytens slutning: at det, der males frem på kværnen, er en hær, der slår Frode ihjel.

6 Efterspil

Slaget ved Isted blev ikke den endelige afgørelse på Treårskrigen. Slesvig-holstenerne angreb efterfølgende ved Mysunde den 12. september (dagen efter udgivelsen af “*Nydansk Folke-Sang*”) og besatte og angreb Frederiksstad (Friedrichstadt) i oktober. Begge dele slog dog fejl, og krigshandlingerne gik i stå. I januar 1851 blev den provisoriske slesvig-holstenske regering (det såkaldte statholderskab) og dens hær opløst efter pres fra stormagterne Rusland, Østrig og Preussen. Dermed var krigen forbi (jf. Frantzen 2010, s. 522-525).

Grundtvigs reaktion på Istedslaget strækker sig over adskillige numre af tredje årgang af *Danskeren*, fra og med nr. 30 fra den 3. august 1850, og det sker i form af lyrik, som de ovenfor behandlede digte er eksempler på, men også i form af prosa.

I artiklen “*Forsonlighed, Fredelighed og Taalmodighed i Danmark*” kæder han Istedslaget sammen med slaget ved Fredericia i 1849, hvis årsdag, den 6. juli, efter Grundtvigs mening ikke var blevet markeret behørigt af pressen. Han er desuden yderst kritisk over for de dele af pressen, der som en reaktion på Istedslaget foreslår en deling af Slesvig. Fred og forsonlighed hører efter Grundtvigs mening til i kirken og på teateret (som samtiden har gjort til et og det samme), men det slesvigske spørgsmål er efter hans mening af hedensk og folkelig, dvs. verdslig, og ikke af kristelig eller evangelisk art. Det er et spørgsmål om “*mit og dit*” og om den “*Stærkeres Ret*” (Grundtvig 1850, s. 475 f.), som Grundtvig også benævner “*Giengjældelsens Ret*” (477). Han understreger sin teologiske skelnen mellem det åndelige og det verdslige ved videre at skrive, at “en *saakaldt* christelig Fredelighed, Forsonlighed og Taalmodighed, hvorunder man skjuler Fiendlighed, Nag og Harme, den er i alt Fald *uchristelig*” (478). Det kan ikke nytte noget at vise tyskerne forsonlighed, fredelighed og tålmodighed, og hvis man gør det, går man fjendens ærinde.

I det følgende nummer af *Danskeren*, nr. 31 fra den 10. august, præsenterer Grundtvig sit syn på tingenes tilstand i artiklen “*Danmarks Stilling efter Isted-Slaget*”. Han indleder her med at advare imod at bruge sejren til at forsøge at erobre Holsten; selv hvis holstenerne ikke vil lade Danmark beholde Slesvig, skal Holsten ikke undertvinges, men derimod aftvinges fred. Ved at bemægtige sig en stump af Tyskland risikerer man nemlig at blive kvalt af tyskheden. Men den forsonlighed over for det slesvig-holstenske oprør, som offentligheden flød over af før Istedslaget, er efter Grundtvigs mening desværre blevet afløst af en tilsvarende krigeriskhed. Kun hvis Sønderjyllands (altså Slesvigs) fredelige besiddelse er truet, bør man overveje igen at sætte Danmarks eksistens på spil med våbenmagt. Grundtvig påberåber sig afslutningsvis forsynet, som havde ført Danmark fra våbenstilstanden af den 10. juli ad en omvej til “det seierrige *Holgerdanske-Slag af fem og tyvende Juli*” og også vil føre landet til “den *livsalige Fred* uden al *Holstenskhed*, som Danmark høilig trænger

til” (Grundtvig 1850, s. 496).

I det centrale spørgsmål om Slesvigs (Sønderjyllands) statsretslige stilling skiftede Grundtvig gennem årene standpunkt. Således havde han i første årgang af *Danskeren* i juni 1848 antydnet muligheden af en indlemmelse af den danske del af Slesvig (Grundtvig 1848, s. 184 og 190; se dog Møller 2015, s. 116 f.), mens han i de følgende årgange og i en række år herefter var imod sådan en deling. Først mod slutningen af sit liv synes Grundtvig at være gået mere klart ind for en deling af Slesvig (Møller 2015, s. 117).

7 Anvendt litteratur

- *Bibliografien*, se Johansen, Steen (1948-1954).
- *Berlingske Tidende* (1850), nr. 223, den 24. september 1850. København.
- DgF, se Grundtvig, Svend udg. (1853-1854).
- Erslew, Thomas Hansen (1858) *Supplement til “Almindeligt Forfatter-Lexicon for Kongeriget Danmark med tilhørende Bilande”, indtil Udgangen af Aaret 1853*, bind 1. København.
- Frantzen, Ole L. (2010) “1814-1870” i *Danmarks krigshistorie*, red. Frantzen, Ole L. & Knud J.V. Jespersen, s. 460-599. København.
- *Fædrelandet* (1850), nr. 266, den 14. november 1850. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1840) *Phenix-Fuglen. Et Angelsachsisk Kvad*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1847) *Danske Kæmpeviser til Skole-Brug udvalgte og tillæmpede af Nik. Fred. Sev. Grundtvig*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1848) *Danskeren*, bind 1. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1849) *Danskeren*, bind 2. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1850) *Danskeren*, bind 3. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, udg. Georg Christensen & Stener Grundtvig, bind 2: (1821-1872). København.
- Grundtvig, Svend udg. (1853-1854) *Danmarks gamle Folkeviser*, bind 1-12; bind 1: *Kæmpeviser*. København.
- Johansen, Steen (1948-1954) *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter*, bind 1-4. København.
- Møller, Jes Fabricius (2015) “Grundtvigs betydning for samfundet” i *Grundtvig Studier*, s. 103-130. København.
- Toldberg, Helge (1950) *Grundtvigs Symbolverden*. København.

- Vesterdal, M. (1978) *Slaget ved Isted 25. juli 1850*. København.